

Белан Т. Г.

ORCID 0000-0002-4329-3080

Кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри педагогіки, психології і методики технологічної освіти
Національного університету
«Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка
(Чернігів, Україна) E-mail: tatjanabelan@ukr.net

Носовець Н. М.

ORCID 0000-0003-1536-4870

Кандидат педагогічних наук,
доцент, завідувач кафедри педагогіки, психології і
методики технологічної освіти
Національного університету
«Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка
(Чернігів, Україна) E-mail: ppmptrn@ukr.net

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЙ

Мета роботи. Проаналізувати та узагальнити сучасні підходи до формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів технологій у процесі навчання в університеті.

Методологія. Для вирішення поставленої мети були використані такі методи дослідження: теоретичні (вивчення й аналіз психолого-педагогічних, філософських джерел, офіційних і нормативних документів, навчальних програм, підручників і навчальних посібників щодо підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій; порівняння і узагальнення поглядів учених на проблему) й емпіричні (спостереження за навчально-виховним процесом).

Наукова новизна. У статті розкрито суть понять «ціннісні орієнтації» та «професійно-ціннісні орієнтації». Уточнено зміст поняття «професійно-ціннісні орієнтації майбутніх учителів технологій», виділені основні групи професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів технологій, що формуються під час навчання в закладі вищої освіти, а саме: цінності-знання, цінності-відносини, цінності-вміння.

Наголошено на тому, що формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів технологій відбувається в процесі навчання в університеті. У статті описані психолого-педагогічні дисципліни, під час вивчення яких, формуються професійно-ціннісні орієнтації майбутніх учителів технологій. Також приділена значна увага педагогічній практиці, так як вона відіграє важливу роль у формуванні професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів технологій.

Професійно-ціннісні орієнтації є одним з провідних, основних утворень майбутнього вчителя технологій, що визначають активну соціальну позицію і готовність до професійної діяльності.

Висновки. Специфічною рисою ціннісного світу майбутнього вчителя технологій як професіонала є його ціннісні орієнтації, що характеризуються професійною спрямованістю. Для професійного становлення і подальшого професійного зростання вчителя необхідна певна система професійно-ціннісних орієнтацій.

Проблема формування професійно-ціннісних орієнтацій у майбутніх учителів технологій повинна бути актуальною в процесі підготовки в закладі вищої освіти до майбутньої самостійної педагогічної діяльності.

Ключові слова: цінність, ціннісні орієнтації, професійно-ціннісні орієнтації, майбутній учитель технологій.

Постановка проблеми. Одне з багатьох найважливіших завдань навчання і виховання у закладі вищої освіти є формування системи професійно-ціннісних орієнтацій майбутнього вчителя. Саме це створює підґрунтя для збагачення внутрішнього духовного потенціалу студентів в системі вищої професійної освіти. Проблема цінностей, а особливо професійних, зачіпає практично всі сфери соціальної життєдіяльності людини і виникає вже на початкових етапах людської цивілізації. Проблему формування ціннісних орієнтацій почали досліджувати німецькі філософи ще в 60-х роках XIX століття, в умовах сьогодення дану проблему досліджують в психології, етиці, естетиці, педагогіці, культурології, соціології. Проаналізуємо стан дослідження проблеми формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів технологій під час навчання в закладі вищої освіти з психолого-педагогічної точки зору.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню сутності понять «цінність» та «ціннісні орієнтації» присвятили свої роботи такі науковці: Н. Савченко, Л. Долинська, О. Стахова, О. Пришляк, М. Федоренко, І. Федух. Формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів досліджували К. Гордєєва, Г. Кондратенко, О. Мельник, В. Паскар, Ю. Потуй, Л. Сатановська, І. Федух, В. Сластенин, І. Ісаєв, Г. Печерська, Н. Шемигон.

Мета статті. Обґрунтувати сутність понять «цінність», «ціннісні орієнтації», «професійно-ціннісні орієнтації»; уточнити зміст поняття «професійно-ціннісні орієнтації майбутніх учителів

технологій»; дослідити формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів технологій під час навчання в університеті.

Виклад основного матеріалу. Процес формування професійно-ціннісних орієнтацій обумовлений їх специфічними особливостями як інтегративного компонента особистості, що поєднує індивідуально-особистісні цінності з цінностями соціально-професійного середовища. Для професійного становлення і подальшого професійного зростання майбутнього вчителя технологій необхідна певна система професійно-ціннісних орієнтацій. Тому важливим завданням сучасної вищої педагогічної освіти є формування системи професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів технологій під час навчання у закладі вищої освіти. В процесі дослідження проблеми формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів технологій виникає потреба в розгляді таких понять як «цінність», «педагогічні цінності», «ціннісні орієнтації», «професійно-ціннісні орієнтації», що має складну структурну етимологію і взаємопов'язані між собою складові.

Цінність – це поняття, яке зводиться до позначення належного, бажаного, до ідеалу, коли бажане і ідеал в соціальній діяльності є основою особистості діяльності. Цінності є найважливішим елементом культури особистості і фіксують те, що склалося в менталітеті народу або проголошено як норма.

До цінностей навчання можна віднести: 1) цілі навчання, які повинні бути спрямовані на формування досвіду розуміння наукових і людських (гуманних) цінностей і явищ навколишнього світу; 2) знання, отримані в процесі навчання; 3) результат навчання, що передбачає необхідність розвитку і саморозвитку особистості; 4) умови навчання, які повинні сприяти актуалізації предметного змісту потреб особистості. Поняття «ціннісні орієнтації» С. Сосніхіна розглядає з психологічної точки зору. На її думку, ціннісні орієнтації – це особливий змістовний ціннісно-смысловий вимір, який характеризує людину як особистість. Ціннісні орієнтації особистості виникають і формуються в процесі взаємодії як соціокультурних (зовнішніх умов), що складають ціннісний зміст навколишнього середовища, так і індивідуально-особистісних особливостей (вікових, типологічних або соціально-психологічних). Ціннісно-смыслові орієнтації як стійкі властивості особистості формуються і розвиваються в процесі професійної та навчальної діяльності [3, 224].

Н. Шемигон розглядає ціннісні орієнтації педагога як систему особистісно усвідомлених гуманістичних цінностей, що виступають орієнтирами його соціальної і професійної активності, визначаючи життєву позицію. Професійно-ціннісні орієнтації педагога, науковиця визначає як систему стійких відношень особистості до педагогічної праці, що формуються на основі усвідомлених педагогічних цінностей і втілюються в професійній діяльності, визначаючи її змістове наповнення і шляхи досягнення професійних цілей [4, 9].

Професійно-ціннісні орієнтації – це складова поняття «ціннісні орієнтації», що конкретизує загальні характеристики ціннісних орієнтацій щодо специфіки професії, професійно-педагогічної діяльності.

Професійно-ціннісні орієнтації визначають весь комплекс компонентів професійної спрямованості особистості, успішність професійної діяльності, швидкість і безболісність процесу: соціально-професійної адаптації, включення вчителя в творче самовдосконалення і вдосконалення шкільного мікросоціуму.

У нашому розумінні, професійно-ціннісні орієнтації – це сукупність професійно-значущих цінностей-знань, умінь і відносин майбутнього вчителя, що сприяють професійно-особистісному самовдосконаленню і здійсненню ефективної педагогічної діяльності.

У зв'язку з тим, що наше дослідження стосується професійно-ціннісних орієнтацій студентів в процесі професійної підготовки, необхідно зауважити, що професійно-ціннісні орієнтації служать сполучною ланкою між особистістю майбутнього вчителя і професійною діяльністю, активізуючи внутрішні механізми особистості (потреби, інтереси, установки, відносини), стимулюють його професійний і особистісний розвиток.

Під формуванням професійно-ціннісних орієнтацій ми розуміємо цілеспрямований процес впливу на емоційно-ціннісну сферу особистості майбутнього фахівця, результатом якого є інтеріоризація педагогічних цінностей і створення системи ціннісних відносин, що визначають ступінь значущості для майбутнього вчителя тих чи інших педагогічних цінностей.

Сформовані професійно-ціннісні орієнтації педагога є одним з найважливіших елементів успішної професійної діяльності, оскільки: стимулюють його професійно-особистісний розвиток, активізуючи внутрішні механізми особистості (потреби, інтереси, мотиви, установки, відношення); відіграють стратегічну роль у поведінці та діяльності; визначають напрями професійної діяльності [4, 9].

Під час навчання в університеті формуються такі основні групи професійно-ціннісних орієнтацій, як цінності-знання, цінності-відносини, цінності-вміння майбутніх учителів технологій.

Цінності-знання орієнтовані на розкриття змісту предметно-теоретичних, психолого-педагогічних, методичних знань в процесі теоретичної професійної підготовки, до них відносяться знання науково-теоретичних основ навчальних дисциплін, знання провідних ідей і закономірностей педагогічного процесу в закладі загальної середньої освіти, знання психології вихованців тощо.

Цінності-взаємини орієнтовані на розкриття значення і сенсу взаємовідносин як основного механізму функціонування цілісної педагогічної діяльності і включають ставлення майбутніх учителів до учнів, до себе, до інших учасників педагогічного процесу.

Цінності-вміння орієнтовані на розкриття змісту вимог педагогічної системи до майбутнього вчителя як такого, що має пряме відношення до формулювання педагогічних завдань, до планування педагогічної діяльності, до вибору ефективних засобів, форм і методів її реалізації, створення сприятливого соціально-психологічного клімату в педагогічній системі.

У процесі теоретичної фахової, методичної і психолого-педагогічної підготовки, а також під час проходження педагогічних практик майбутніми вчителями технологій, на нашу думку, групи професійно-педагогічних цінностей і цінності-знання, і цінності-взаємини, і цінності-вміння формуються на досить значному рівні.

У процесі вивчення теорії педагогіки студенти опановують як теорію навчання і виховання учнів, так і певні практичні вміння та навички, а саме: підбирати потрібну літературу та користуватися нею, аналізувати певні педагогічні ситуації й давати їм правильну оцінку. Також розглядається структура уроку, аналіз уроку, методи навчання та методи виховання учнів. У цьому курсі розкривається значення та основні форми методичної роботи в школі, шляхи підвищення кваліфікації та атестація педагогічних працівників, основна увага приділяється структурі закладу загальної середньої освіти та нормативним державним документам в галузі освіти.

На заняттях «Вступ до спеціальності» відбувається орієнтування студентів стосовно змісту педагогічної діяльності, її сутності та ролі в сучасному суспільстві, розглядаються основні шляхи і методи набуття педагогічного досвіду. Під час вивчення навчальної дисципліни виховується інтерес до особистості учня, особистості вчителя і педагогічної діяльності. Завдання, які вирішуються під час вивчення дисципліни «Вступ до спеціальності» такі: допомогти студентам адаптуватися до навчально-виховного процесу у вищих закладах освіти; засвоїти зміст педагогічної діяльності, її суспільне значення; сприяти здобуттю знань, виробленню вмінь і навичок для успішної самореалізації у майбутній професійній діяльності.

Навчальна дисципліна «Соціальна психологія» допомагає студентам сформувати базові соціально-психологічні знання та вміння для їх подальшого застосування в навчальній, професійній діяльності та особистому житті. На заняттях даного курсу розглядається взаємозв'язок соціального і психічного в житті окремої людини і групи людей, а також соціально-психологічні явища, які виникають в процесі взаємодії між людьми і групами людей. Цілоком очевидно, що творча робота вчителя передбачає вміння вивчати стан колективу, виявляти та усувати конфлікти в ньому, об'єднувати учнів, спонукати їх до серйозної праці. На практичних заняттях студенти проводять психодіагностичні методики, що стосуються взаємовідносин у колективі і вчать скласти психолого-педагогічну характеристику групи.

На заняттях з методики виховної роботи студенти ознайомлюються з сутністю, принципами, напрямками виховної роботи, теоретичними основами методики колективного творчого виховання, методикою педагогічної діагностики; вчать планувати виховну роботу в класі, літньому таборі, організувати гурткову роботу; ознайомлюються з особливостями роботи з обдарованими та важковиховуваними дітьми. У процесі вивчення дисципліни у студентів формуються знання і вміння в галузі теорії, методики і техніки виховної роботи, формуються такі ціннісні орієнтації як повага і любов до дітей, вимогливість до них і до себе; розвивається інтерес і творче ставлення до роботи з учнями; формується вміння творчо вирішувати конкретні виховні задачі.

Зміст курсу «Педагогічна майстерність» відкриває перед студентами уявлення про цілісну структуру професійної діяльності вчителя, формує професійно-педагогічну направленість особистості майбутнього вчителя, сприяє розвитку педагогічної техніки, педагогічних здібностей та стимулює творче вирішення практичних задач учителя. Вивчення курсу відбувається в умовах, наближених до професійної діяльності (розв'язання педагогічних задач, мікрореконструкції, моделювання педагогічних ситуацій). Це дає змогу аналізувати й оцінювати вихідні настанови, потреби, орієнтації майбутніх учителів, що впливає на вибір ними стратегій поведінки в ситуаціях педагогічної взаємодії.

Одна з цілей педагогічної практики майбутніх учителів технологій – сприяти вихованню професійних і особистісних якостей та формуванню професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх фахівців. Реалізація цієї мети забезпечить виконання таких завдань: виховання професійно важливих якостей особистості майбутнього вчителя технологій; виховання стійкої зацікавленості і любові до професії вчителя; закріплення, поглиблення та збагачення психолого-педагогічних і фахових знань, вмінь і навичок у процесі вирішення педагогічних завдань та конкретних педагогічних ситуацій; формування гуманного, творчого, дослідницького підходу до педагогічної діяльності; надання допомоги закладам загальної середньої освіти щодо трудового навчання і виховання учнів.

Отже, професійно-ціннісні орієнтації майбутніх учителів технологій є фактором педагогічної діяльності і націлюють на її здійснення з урахуванням аксіологічного вибору.

Висновки. Професійно-ціннісні орієнтації – це сукупність професійно-значущих цінностей-знань, вмінь і відносин майбутнього вчителя, що сприяють професійно-особистісному самовдосконаленню і здійсненню ефективної педагогічної діяльності. Формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів технологій відбувається в процесі вивчення фахових, методичних, психолого-педагогічних навчальних дисциплін, а також під час проходження педагогічної практики.

References

1. Белан Т. Г., Бобыльова М. В. Роль педагогічної практики у формуванні професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів технологій. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка*. Вип. 149. Чернігів, 2017. С. 3-6.
Belan, T. H., Bobylova, M. V. (2017). Rol pedahohichnoi praktyky u formuvanni profesiino-tsinnisnykh orientatsii maibutnix uchyteliv tekhnolohii [The role of pedagogical practice in the formation of professional-value orientations of future teachers]. *Visnyk Chernihivskoho natsionalnoho*

pedagogichnoho universytetu imeni T.H. Shevchenka. Vyp. 149. Chernihiv. – Bulletin of the TG Chernihiv National Pedagogical University Shevchenko. Issue. 149. Chernihiv, 3-6.

2. Слостенин В.А. Профессиональная готовность учителя к воспитательной работе: содержание, структура, функционирование. Сборник научных трудов. Москва, 1982. С. 14-28.
Slastenyun, V. A. (1982). Professyonalnaia hotovnost uchytelia k vospytatelnoi rabote: soderzhanye, struktura, funktsyonyrovanye. Sbornik nauchnyih trudov [Professional readiness of the teacher to the disciplinary work: content, structure, functioning. Collection of scientific works]. Moskva, Rossia: Izdatel'skiy tsentr «Akademiya».
3. Сосніхіна С. Є. Ціннісні орієнтації сучасної студентської молоді: міждисциплінарний підхід. *Вісник Одеського національного університету ім. І. І. Мечникова*. Психологія. Одеса, 2016. Том 21. Випуск 3 (41). С. 222-230.
Sosnikhina, S. Ye. (2016). Tsinnisni oriientatsii suchasnoi studentskoi molodi: mizhdystsypinaryni pidkhid [Value orientations of contemporary student youth: an interdisciplinary approach]. *Visnyk Odeskoho natsionalnoho universytetu im. I. I. Mechnykova. Psykholohiia. Odesa. – Bulletin of Odessa National University. II Mechnikov. Psychology. Odessa*. Volume 21, Issue 3 (41), 222-230.
4. Шемигон Н. Ю. Формування ціннісних орієнтацій майбутніх педагогів у процесі професійної підготовки: автореф. дис. канд. пед. наук : 13.00.04. Харків, 2008. 23 с.
Shemigon, N. Yu. (2008). Formuvannia tsinnisnykh oriientatsii maibutnikh pedahohiv u protsesi profesiinoy pidhotovky [Formation of value orientations of future teachers in the process of vocational training]. Extended abstract of candidate's thesis. Kharkiv, Ukraine: KhNU im. G.S. Skovorodi.

Belan T.

ORCID 0000-0002-4329-3080

Ph.D. in Pedagogical Sciences,
Associate professor of Department of Pedagogy, Psychology
and Methodology of Technological Education,
T. H. Shevchenko National University «Chernihiv Colehium»
(Chernihiv, Ukraine) E-mail: tatjanabelan@ukr.net

Nosovets N.

ORCID 0000-0003-1536-4870

Ph.D. in Pedagogical Sciences
Associate Professor, Head of the Department
of Pedagogy, Psychology
and Methodology of Technological Education
T. H. Shevchenko National University «Chernihiv colehium»
(Chernihiv, Ukraine) E-mail: ppmtpn@ukr.net

FORMATION OF PROFESSIONAL ORIENTATIONS OF FUTURE TEACHERS OF TECHNOLOGIES

The goal of the work. To analyze and summarize modern approaches to formation of professional-value orientations of future technology teachers in the process of studying at the university.

Methodology. To solve this goal, the following research methods were used: theoretical (study and analysis of psychological and pedagogical, philosophical sources, official and normative documents, training programs, textbooks and manuals of the preparation of future teachers of labor training and technology; comparison and generalization of the views of scientists) and empirical (observation of students' educational process).

Scientific novelty. The article describes the concepts of «value orientations» and «professional value orientations». The content of the concept of «professional-value orientations of future technology teachers» has been clarified. The main groups of professional-value orientations of future technology teachers are highlighted. These are values-knowledge, values-relationships, values-skills. They are formed during higher education.

It is emphasized that the formation of professional and value orientations of future technology teachers is in the process of studying at the university. The article describes the psycho-pedagogical disciplines, during which the professional-value orientations of future teachers of technologies are formed. Also, much attention is paid to pedagogical practice, because it plays an important role in shaping the professional and value orientations of future technology teachers.

Vocational Orientation is one of the leading, fundamental entities of the future technology teacher. They determine active social position and readiness for professional activity.

Conclusions. A specific feature of the value world of a future technology teacher as a professional is his or her value orientations. Value orientations are characterized by professional orientation. For the professional development and further professional growth of the teacher, a certain system of vocational guidance is needed. The problem of formation of professional-value orientations at future technology teachers is urgent today.

Keywords: value, value orientations, professional-value orientations, future technology teacher.

Стаття надійшла до редакції 16.11.2019

Рецензент: доктор педагогічних наук, професор **О. М. Торубара**